

WEHNER TIBOR

Idő-tünékenységek

Harasztý István szobrász- és festőművész kiállítása

Budapest, Nagy Balogh János Kiállítóterem,

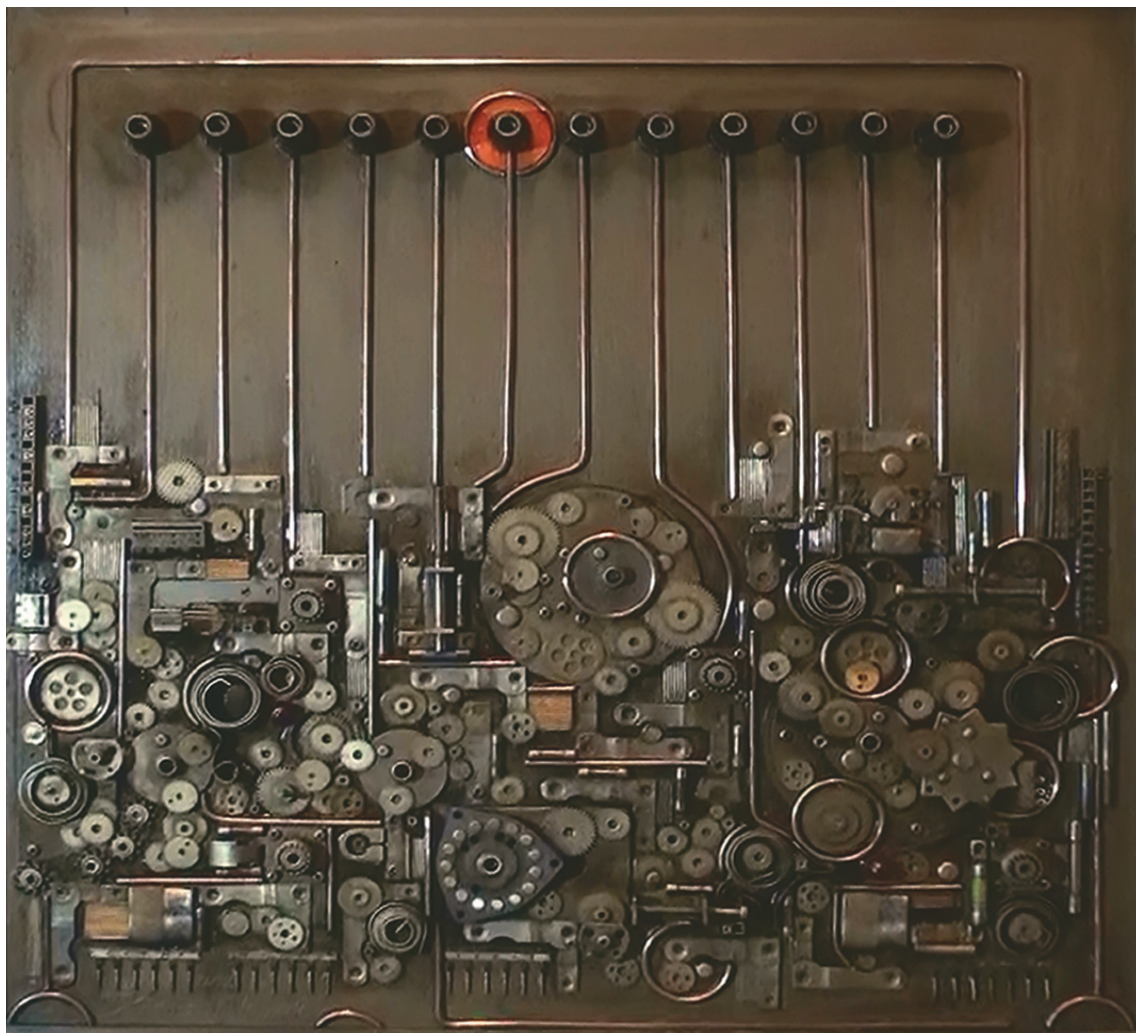
2014. június 13. - 2014. szeptember 27.

Aki már régebben figyelemmel kíséri a négy évtizeddel ezelőtt, 1975-ben a Magyar Műhely Kassák-díjával elismert Harasztý István szobrász- és festőművész munkásságát, az szükségszerűen szembesül az a súlyos problémával, hogy míg az alkotótér a világáros Budapest külső kerülete, Kispest hallatlan pontossággal és tévedhetetlenül meghatározható, az idővel kapcsolatosan azonban alapvető problémák vannak: itt bizony nem stimmel valami. Ha Harasztý legfontosabb munkáit, a kinetikus, mozgó, elektromos energiával, a gravitációval és mágneses terekkel, esetenként más fizikai beavatkozásokkal hajtott kompozícióit szemléljük, akkor máris egy különös, a valóságtól független időfaktorba kerülünk, ahol a művek ideje uralkodik, s ahonnan a valós idő múlása egészen egyszerűen kizárható. Ahol az ismétlődések és a változások tartama és ritmusa jelöli ki a furcsa történéseket átfogó, a művek öntörvényű világa által determinált időhatárokat. És ha a mozdulatlan, masszív tárgyakból és eszközökből összeállított és festett kollázműveket szemléljük, ott meg a pillanat kitágítása, valamifajta varázslatos időtlenségérzet ragadhat meg, emelhet ki a köznapok roppant pontosnak vélt dimenzióinak és sejtelmes múlandóságainak világából. Fokozhatja ebbéli gyanúunkat, hogy Harasztý István műveinek visszatérő eleme, szimbolikus tartalmakat összpontosító motívuma az óra: a használhatatlanná vált szerkezet, a mutatóitól megfosztott számlap, a nem tudni milyen időt jelző, mely irányba futó óramutató.

Mindemellett, ha a művek helyett az alkotó felől próbálunk közeledni ehhez az idő-tünékenységekben játszó, fantasztikus művészeti univerzumhoz, ugyanígy feloldhatatlannak tűnő ellentmondásokba ütközünk: a nagy születésnap kiállításokat általában úgy állítják össze, úgy kényeszerülnek megszervezni a rendezők - és ez hetven év körül, hetven év felett csaknem mindig így van -, hogy a múzeumi raktárakból és a műteremben rejlő régi művekből, a magángyűjtőktől kölcsönként munkákból válogatva úgymond visszapillantanak az életműre, s mintegy mellékesen, függelékként szerepeltetnek néhány újabb, az utolsó alkotóperiódusban megszületett alkotást. Harasztý István esetében itt sem érvényesülnek a konvenciók, itt is felborul az unalmas időrend: a közelgő nyolcvanadik születésnap alkalmából a kispesti Nagy Balogh János Kiállítóteremben rendezett tárlaton nem szerepeltek az életmű meghatározó, és a magyar művészet, a magyar szobrászat közelmúltjának félévszázados történetét reprezentáló, az iskolateremtő munkásságot fémjelző, kor- és korszakjelző, emblematis kompozíciók, hanem „csak” a közelmúlt néhány évének

terméséből válogatott művek. Valószínűleg Édeske ismét megtréfált minket: mint művein oly gyakran, összemosódik, felcserélődik egymással a látszat és a valóság, mint ahogy munkáinak körében összeszúsznak az idősíkok, az életrajz születési adatait is csak nagy-nagy fenntartásokkal fogadhatjuk el hitelesnek: nem is a közelgő, az őszi nyolcvanadik születésnapja felé ballag a mester, hanem még csak az ötvenedik vagy maximum hatvanadik közeledik - legalábbis ezt tanúsította a kispesti közönség elé tárt hatalmas, új műegyüttes, és ennek a műegyüttesnek a frissessége, fantasztikus elevensége.

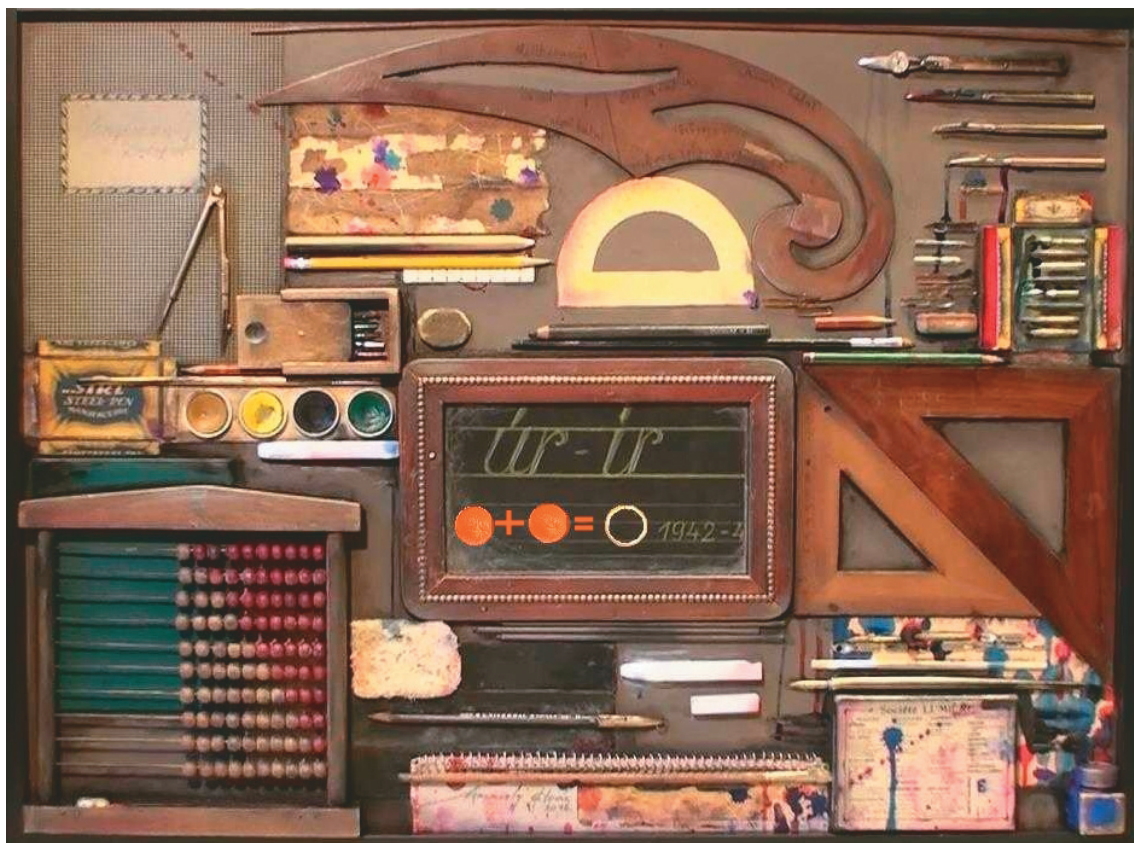
A „megtévesztő dokumentumok” által igazolt nyolcvanadik születésnap alkalmából a közelmúlt hat-hét évében alkotott munkákból válogatott negyven új, kiállításon még jobbára nem szerepelt kompozíciót

mutatott be Harasztý István szobrász- és festóművész a kispesti kiállítóteremben. A néhány kinetikus, térbe állított, bonyolult kör- és forgó-mozgáspályákat leíró kompozíció mellett főként falra illesztett síkplasztikák, illetve domborművek kaptak bemutatóteret ezen a tárlaton, amelyek megintcsak progresszív szemléletű, újító szellemiségű, meglepő, műfajilag igencsak nehezen kategorizálható alkotások. A 20. század nagy művészeti leleménye, a kollázs, illetve a kollázs-elv egyéni szemléletű alkalmazásának, a különböző tárgyak, alkatrészek, eszközök műbe-applikálásának lehettünk tanúi, amely művek az eddigi kollázstechnikát a festészeti és a plasztikai hatóelemek szintézisében alkalmazták: a festett felületek, háttérelemek mellett nagyon fontos kompozíciós elem a műbe illesztett tárgyak és eszközök eredeti színe is. A szín egészen más szerepet kap, más jelentőségeket hordoz és csillogtat Harasztý István munkáin, mint egy par excellence festóművész alkotásain. Látszólag a dekorativitás, az érdekes forma, a különös megjelenés állíthat egy-egy kollázsmű fókuszába egy-egy furcsa eszközt, alkatrészt, vagy rendezheti darabjait monoton, szőnyegszerű vagy kavalkádjellegű, változatos kompozícióba, de nem elhanyagolható, fontos tényezők a kollázselemek által hordozott, közvetített tartalmak, jelentéskörök sem. Fontos, hogy a harapófogó fenyegető, a cipzárak szárnyai szétfutók-kinyílók, a csengők bármikor megszólaltathatók, a barométerek kiakadtak, a lámpaizzók meg kivétel nélkül, egyszer és mindenkorra kialudtak, s az eltérő időpontokat jelző órákat egy szigorú, központi ketyegtető vezérli.

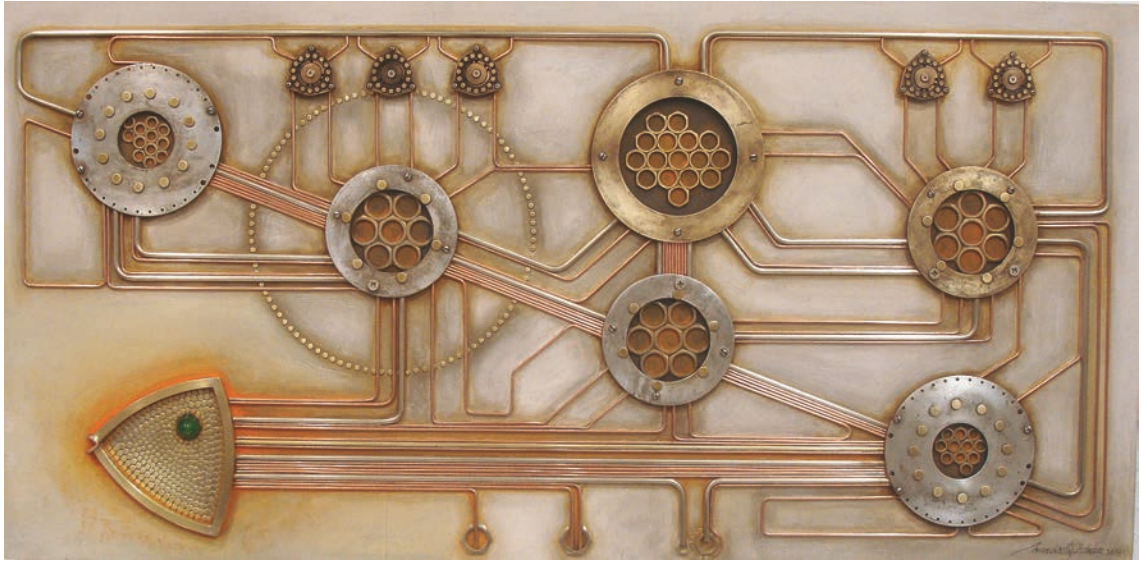
A korábbi keletkezésű elektromos mobilok és a fizikai behatás révén megmozdítható, működésbe hozható kinetikus munkák kapcsán utalhatunk arra a párhuzamra, hogy Harasztý Istvánt már a térbe helyezett-szervezett, „tisztá” plasztikai indíttatású alkotásokban is az általa konstruált, öntörvényei szerint létező és működő gépezet, és a gépezetbe került (öntörvényei szerint a gépezetbe kerülő) homokszem, vagy talán még inkább a homokszemek közé került gépezet érdekelte: a megszokott, a normális működés, történés módosulása, a meglepő, új pályákra térülés jelensége és szituációi, a változások, a dolgok rendes menetét felborító beavatkozások felszíni és rejtett ok-okozati összefüggései, és aztán mindennek korántsem egyenes következményeként a váratlan és kiszámíthatatlan végkifejlet. Ugyanez a szemlélet, ugyanez a világlátás, ugyanez a művészi szándék munkál a táblakép-domborművekben, a síkplasztikákban, ezekben a képtárgyakban is: a szobrász-festőt, illetve a festő-szobrászt a monotonia, a végeláthatatlan ismétlődés felforgatása, a rend és a rendszer felbomlása vagy megsérülése, a törvényszerű és a valamiképpen sajátossá, kivételessé váló törvényszerű tükröztetésének alapproblémája foglalkoztatja. A művek dekorativitásának mögöttes tartományaiban, a motívumkiemelésekben, a jelzés- és utalásrendszerekben súlyos erkölcsi kérdésfelvetések kérdőjelei ágaskodnak, s a jelenkor furcsa, nemegyszer hátborzongató – és mégis valamiképpen köznapivá, megszokottá váló – jelenségeinek szimbolikus megfogalmazása és annak képi-tárgyi tükröztetése, reflexiója, éles kritikája összegződik.

Elillantak a valóság-káprázatok, szertefoszlottak a valóság-csodák, és a lecsupaszított realitások csapdáiban már csak a művészet éltetheti reményeinket: felülemelkedve a súlyos gondokon elmerülhetünk a „képsíkok” mélységes, bársonyos sugárzású színmezőinek árnyalataiban, a hideg-rideg fémelem-rátétek formai változatosságában, az alumínium, a krómacél, a réz a fénysugarakban élesen felvillanó vagy azokat tompán elnyelő reflexeiben, a hallatlan érzékeny, vissza-visszatérő rozsdafelületek gazdag, barnás-sárgás-szürkés váltakozásaiban. És elámulhatunk a technikai kivitel mindenkori pontosságán, igényességén, tökéletességén.

Harasztý mester kezében minden feleslegesnek vélt tárgy, elavult eszköz, használhatatlanná vált rekvizitum művészet-alkotóelemmé válhat, minden töredéknek, minden összefüggéseitől megfosztott rendszerelemnek, illetve új konstellációba került összetevőnek szerepe és esztétikai jelentősége van. Mindezen túl, a képtárgy-kollázsok körében is újabb műcsaládot alkotnak a kinetikus domborművek: ahol a működés, a működtetés, egy-egy mozgásjelenség, valamilyen alakzatváltozás borzolja meg a kompozíciót. Varázslatos, öntörvényű világ ez, amelynek formai és tartalmi gazdagságát tovább fokozza a minden Harasztý-művet árnyaló üdítő ironia, a kesernyés humor, sok esetben a szarkasztikus hangvétel, amely az élet, a helyzet, a kor abszurditásaival való kényszerű szembesülésből eredeztethető. És mindezt – újabb fordulat – mintegy felülírja, ellenpontozza a műszaki-technikai elemek célszerűségeken testet öltő szépsége és eleganciája, a beépített tárgyak formatervezett tökéletessége. Milyen szépséges, mily gyönyörűséges arányrendszerbe foglalt, mily precíziós kivitelű tökély a halál- és megsebzettség-érzetet, fenyegetettséget hordozó, a magyar trikolórt idéző vadásztöltényhalmaz.

Előre megfontolt szándékokkal talált tárgyakkal építkező, a formateremtés kimeríthetlenségét, leleményességét tükröztető, játékos, de eleven tartalmakra hangolt, mélyen elgondolkodtató, az ironia

és a humor hol finom, hol kíméletlen fokozataival árnyalt munkák Harasztý István mobiljai, és mozdulatlanságra ítélt, esetenként megmozduló-megmozdítható, falra függesztett dombormű-alkotásai. S jóllehet ezek az olthatatlan szabadságvágygal áthatott munkák mintegy megkoronázzák az életművet, a korona egy-két ékköve még mintha hiányozna: ebben a bizonytalan jelenbe hulló jövő időben várhatjuk tehát az újabb és újabb, remekbe szabott Harasztý-műveket.